

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ – ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ, 1974-1975

50 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΕΚΤΗ ΧΙΛΙΑΔΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Θεωρητικές επιστήμες / Ιστορία
Άγγελος Συρίγος – Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Μεταπολίτευση, 1974-1975:
50 ερωτήματα και απαντήσεις*
Υπεύθυνος έκδοσης: Άγγελος Κοκολάκης
Διορθώσεις: Γιώργος Ανδρικόπουλος
Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης
Επιμέλεια χαρτών: Cartopsis - Δημήτρης Παπαμιχαήλ
Copyright© Άγγελος Συρίγος, Ευάνθης Χατζηβασιλείου και
Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη), 2023
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2024
Η παρούσα είναι η δεύτερη εκτύπωση, Αύγουστος 2024
Κ.Ε.Τ. Ζ289 Κ.Ε.Π. 520/24 ISBN 978-960-16-7606-7

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή</i>	13
ΕΡΩΤΗΜΑ 1. Ονομάτων επίσκεψις ή απλώς περί ορολογίας: τι εννοούμε με τον όρο «Μεταπολίτευση»;	19
ΕΡΩΤΗΜΑ 2. Ποιο ήταν το πολιτικό πρόβλημα της χώρας το 1974;.	22
ΕΡΩΤΗΜΑ 3. Ποια ήταν η διεθνής κατάσταση και η θέση της Ελλάδας πριν από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο;.	27

ΜΕΡΟΣ Ι

ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ, Ή ΠΩΣ ΟΔΗΓΗΘΗΚΑΜΕ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

ΕΡΩΤΗΜΑ 4. Ποιος ήταν ο Δημήτριος Ιωαννίδης και γιατί έκανε το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου;	35
ΕΡΩΤΗΜΑ 5. Πώς συνδέεται η τουρκική εισβολή με το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου;	43
ΕΡΩΤΗΜΑ 6. Ποια ήταν τα στρατηγικά λάθη της χούντας στο Κυπριακό πριν από το 1974;	47

ΕΡΩΤΗΜΑ 7. Ποια ήταν η κατάσταση στην Κύπρο προ της εισβολής;	50
ΕΡΩΤΗΜΑ 8. Κάλεσε ο Μακάριος την Τουρκία να επέμβει στο νησί;	55
ΕΡΩΤΗΜΑ 9. Πότε και πώς έγινε η τουρκική εισβολή;	57
ΕΡΩΤΗΜΑ 10. Τι στρατιωτικές δυνατότητες είχε η Ελλάδα κατά τον πρώτο Αττίλα;	61
ΕΡΩΤΗΜΑ 11. Ήθελε η διεθνής κοινότητα να σταματήσει τον πρώτο Αττίλα;	71
ΕΡΩΤΗΜΑ 12. Ποιος ήταν ο ρόλος του Κίσινγκερ στην τουρκική εισβολή;	75

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΕΩΣ

ΕΡΩΤΗΜΑ 13. Γιατί παρέδωσε η χούντα την εξουσία στις 23 Ιουλίου;	83
ΕΡΩΤΗΜΑ 14. Πώς ελήφθη η απόφαση για την έλευση του Καραμανλή;	86
ΕΡΩΤΗΜΑ 15. Γιατί δεν κάλεσε ο Καραμανλής τον βασιλιά Κωνσταντίνο να επιστρέψει;	90
ΕΡΩΤΗΜΑ 16. Ποια προβλήματα είχε να αντιμετωπίσει ο Καραμανλής όταν επέστρεψε;	92
ΕΡΩΤΗΜΑ 17. Ποιοι ήταν οι στόχοι του Καραμανλή; . .	97
ΕΡΩΤΗΜΑ 18. Ποια ήταν η πολιτική ταυτότητα της κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητας;	101
ΕΡΩΤΗΜΑ 19. Ποια ήταν η στάση των μεγάλων δυνάμεων έναντι της Μεταπολιτεύσεως;	106

ΕΡΩΤΗΜΑ 20. Ποιες ήταν οι πρώτες ενέργειες του Καραμανλή;	109
ΕΡΩΤΗΜΑ 21. Η μεγάλη μάχη για τον στρατό ξηράς: πώς έγιναν οι εκκαθαρίσεις στον στρατό από τους υποστηρικτές της χούντας;	114

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΤΤΙΛΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑ 22. Πώς φτάσαμε στον Αττίλα ΙΙ;	125
ΕΡΩΤΗΜΑ 23. Είχε η Ελλάδα τη δυνατότητα της στρατιωτικής παρεμβάσεως στον Αττίλα ΙΙ; . .	130
ΕΡΩΤΗΜΑ 24. Ποια ήταν η στάση της διεθνούς κοινότητας κατά τη δεύτερη τουρκική εισβολή; . . .	133
ΕΡΩΤΗΜΑ 25. Είχε ανάμειξη το ΝΑΤΟ στις δύο τουρκικές εισβολές στην Κύπρο;	137
ΕΡΩΤΗΜΑ 26. Γιατί αποχώρησε η Ελλάδα από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ; Ήταν λάθος;	143
ΕΡΩΤΗΜΑ 27. Τι ήταν το εμπόργκο όπλων των ΗΠΑ προς την Τουρκία;	147

ΜΕΡΟΣ ΙV

Η ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΕΩΣ

ΕΡΩΤΗΜΑ 28. Γιατί νομιμοποιήθηκαν τα κομμουνιστικά κόμματα;	155
ΕΡΩΤΗΜΑ 29. Γιατί ελήφθη η απόφαση για γρήγορη διενέργεια εκλογών;	157
ΕΡΩΤΗΜΑ 30. Καραμανλής ή τανκς;	160

ΕΡΩΤΗΜΑ 31. Τι σηματοδοτούσε το αποτέλεσμα των εκλογών της 17ης Νοεμβρίου 1974;	163
ΕΡΩΤΗΜΑ 32. Τι σηματοδοτούσε το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος της 8ης Δεκεμβρίου 1974; . . .	166
ΕΡΩΤΗΜΑ 33. Τι συνέβη στο «πραξικόπημα της πυζάμας»;	172

ΜΕΡΟΣ V ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑ 34. Ποια ήταν η στρατηγική των Καραμανλή, Τσάτσου και Παπακωνσταντίνου για τη συνταγματική αναθεώρηση;.	177
ΕΡΩΤΗΜΑ 35. Γιατί το Σύνταγμα ψηφίστηκε από Αναθεωρητική και όχι Συντακτική Βουλή και ποιες καινοτομίες επέφερε;.	183
ΕΡΩΤΗΜΑ 36. Τι σηματοδοτούσε η διαφωνία για τις «υπερεξουσίες» του προέδρου της Δημοκρατίας;.	191

ΜΕΡΟΣ VI ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ: ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

ΕΡΩΤΗΜΑ 37. Ποια ήταν η σχέση μεταξύ της Μεταπολιτεύσεως και της ευρωπαϊκής πολιτικής;.	197
ΕΡΩΤΗΜΑ 38. Τι στρατηγική είχε η κυβέρνηση Καραμανλή για τις σχέσεις με τις ΗΠΑ και την Ευρώπη;.	200
ΕΡΩΤΗΜΑ 39. Τι στρατηγική αποκαλύπτει το βαλκανικό «άνοιγμα» της Ελλάδας το 1975; . . .	208

ΜΕΡΟΣ VII

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΡΚΙΑ – ΚΥΠΡΙΑΚΟ

ΕΡΩΤΗΜΑ 40. Ποια ήταν τα διμερή προβλήματα με την Τουρκία το 1973;	217
ΕΡΩΤΗΜΑ 41. Γιατί η Τουρκία στράφηκε προς το Αιγαίο μετά την ανακάλυψη πετρελαίου στη Θάσο;	224
ΕΡΩΤΗΜΑ 42. Ποια ήταν τα θέματα που έθεσε η Τουρκία την περίοδο 1973-1975;	229
ΕΡΩΤΗΜΑ 43. Πώς προσπάθησε ο Καραμανλής να επιλύσει το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας;	247
ΕΡΩΤΗΜΑ 44. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες και τα ελληνοτουρκικά: τι διακυβευόταν στην κρίση του Σισμίκ;	252

ΜΕΡΟΣ VIII

ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΩΝ ΧΟΥΝΤΙΚΩΝ

ΕΡΩΤΗΜΑ 45. Οι δίκες της χούντας	261
ΕΡΩΤΗΜΑ 46. Γιατί δεν έγινε η δίκη για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο;	268
ΕΡΩΤΗΜΑ 47. Γιατί δεν εκτελέστηκαν οι θανατικές ποινές;	272
ΕΡΩΤΗΜΑ 48. Πόσο επιτυχής ήταν η μεταβατική δικαιοσύνη; Έμειναν οι χουντικοί «ατιμώρητοι»; . .	275
ΕΡΩΤΗΜΑ 49. ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Πώς γινόταν αντιληπτή η εξέγερση του Πολυτεχνείου το 1974;	282
ΕΡΩΤΗΜΑ 50. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ: Τι σηματοδοτεί η Μεταπολίτευση για την ελληνική πολιτική ιστορία;	293
<i>Ενδεικτική βιβλιογραφία</i>	307

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια η ελληνική κοινωνία κλήθηκε να διαχειριστεί μεγάλες επετείους, συγκεκριμένα τα 200 χρόνια της Επανάστασης και τα 100 της Μικρασιατικής Καταστροφής. Δεν ήταν εύκολο, αλλά κατά γενική ομολογία τα πήγαμε καλά. Η μνημόνευση του 1821 έγινε με περίσκεψη και με υψηλή αισθητική: τιμήσαμε την εθνική μας παλιγγενεσία και μέσω αυτής το έθνος μας, αποφεύγοντας μεγάλα λόγια ή εθνικιστικές εξάρσεις. Μάλιστα, καταφέραμε, επιτέλους, να συνδέσουμε την Ελληνική Επανάσταση με τις μεγάλες ιδεολογικές διεργασίες του δυτικού κόσμου, στις οποίες ασφαλώς εντασσόταν. Είδαμε την Επανάσταση, και σε διεθνείς επιστημονικές δημοσιεύσεις μεγάλου κύρους, ως μια από τις μεγάλες φιλελεύθερες και δημοκρατικές επαναστάσεις της εποχής της, ως έναν κρίκο στις διαδοχικές, ασθματικές εξελίξεις από το 1776 έως το 1848.

Η μνημόνευση της Μικρασιατικής Καταστροφής ήταν πολύ πιο δύσκολη. Είναι ένα απίθανο μεγάλο τραύμα στο σώμα του έθνους, πολύ πιο κοντινό χρονικά, που μας αφορούσε όλους γιατί μας έχει διαμορφώσει όλους. Αλλά και εδώ, τόσο από ιστορική/επιστημονική άποψη όσο και από την άποψη της αισθητικής, πήγαμε καλά. Μνημονεύσαμε αυτά που έπρεπε να μνημονεύσουμε. Εξετάσαμε αυτοκριτικά τους λόγους της Καταστροφής ψάχνοντας πολλές φο-

ρές τα όρια του τραύματος στο σήμερα. Κάναμε σοβαρές, έντιμες αποτιμήσεις, που ακριβώς επειδή ήταν σοβαρές και έντιμες τιμούν και τους ανθρώπους μας του 1922 και εμάς τους ίδιους. Όλα αυτά καταδεικνύουν μια προϊούσα ωρίμανση της ιστορικής μας κουλτούρας. Δεν θέλουμε να προδικάσουμε ότι όλα πηγαινούν καλά στο επίπεδο αυτό, αλλά ήταν πολύ ενθαρρυντικές εξελίξεις.

Τώρα έρχεται μια άλλη, διαφορετική πρόκληση: η πεντηκονταετία της Μεταπολιτεύσεως. Εδώ τα πράγματα διαφέρουν αρκετά σε σύγκριση με τις δύο προηγούμενες περιπτώσεις. Το «1974», σε αντίθεση με το 1821 ή το 1922, είναι ζώσα μνήμη. Ούτε το 2021 υπήρχε κάποιος που είχε ζήσει την Επανάσταση, ούτε το 2022 κάποιος που είχε ζήσει τη Μικρασιατική Καταστροφή. Πολλοί, όμως, από εμάς έχουμε ζήσει και θυμόμαστε το 1974 και το 1975, που αποτελούν το αντικείμενο αυτού του βιβλίου. Για εμάς τους ίδιους, τους συγγραφείς αυτού του έργου, το 1974 και η τουρκική εισβολή στην Κύπρο υπήρξε η πρώτη, πλήρως σχηματισμένη, πολιτική μας μνήμη. Ξεκίνησε εκείνο το οδυνηρό πρωινό της 20ής Ιουλίου με το ραδιοφωνικό ανακοινωθέν της επιστρατεύσεως και διαμορφώθηκε με την έλευση του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Ελλάδα ενώ η Κύπρος καιγόταν από τον Αττίλα.

Είναι φυσικό, επομένως, η απόδοση της πρέπουσας τιμής στο «1974» να εγείρει διαφορετικού τύπου δυσκολίες. Η σύγχρονη ιστορία έχει από τη φύση της αυτή την ιδιότητα: μελετώντας την, κινδυνεύεις –εσύ, που ήσουν οκτώ χρονών τότε, το 1974– να «εισβάλεις» (ίσως και να «εισβάλεις» βίαια) στη μνήμη, στις εμπειρίες, στην ίδια την ταυτότητα των ανθρώπων που την έζησαν· γιατί η ταυτότητά τους έχει διαμορφωθεί από εκείνες τις εμπειρίες, τις ιδέες της εποχής, τις προσλήψεις όπως αυτές (αναπόφευκτα και φυσικά) επιχρωματίστηκαν και από τις επόμενες εμπειρίες και ούτω καθεξής. Η κατανόηση της ιστορίας, αλλά ακό-

μη περισσότερο της σύγχρονης ιστορίας, είναι μια εξελισσόμενη διαδικασία, και δεν μπορεί να είναι διαφορετικά.

Ας μας επιτραπεί, λοιπόν, εξ αρχής, να θέσουμε μια θεμελιώδη αρχή: στο βιβλίο αυτό στόχος μας είναι να προβάλουμε μια αυστηρά επιστημονική εικόνα των γεγονότων και των ερμηνειών για τη Μεταπολίτευση. Είναι δυνατόν να γίνει κάτι τέτοιο, καθώς υπάρχει πληθώρα πηγών –αρχειακών, από πολλές χώρες– καθώς και μια μεγάλη και αναπτυσσόμενη συναφής βιβλιογραφία, στην οποία και εμείς οι ίδιοι έχουμε, κατά τις δυνάμεις μας, συμβάλει. Σεβόμαστε απόλυτα –και κατανοούμε– τα συναισθήματα που μπορεί να πυροδοτούνται σε συμπολίτες που έζησαν την εποχή. Ωστόσο –το έχουμε ξαναπεί αυτό σε ένα ανάλογο βιβλίο*– δεν μπορούμε, ως επιστήμονες, να επιτρέψουμε στα συναισθήματα αυτά, οσοδήποτε σεβαστά, να υπαγορεύσουν το επιστημονικό μας συμπέρασμα. Νομίζουμε ότι αυτή είναι μια έντιμη στάση. Από την άλλη πλευρά, απευθυνόμαστε σε ένα κοινό που αποζητεί –ειλικρινά αποζητεί– την έντιμη, νηφάλια, επιστημονική αποτίμηση, άρα, αναπόφευκτα, μία μακροπρόθεσμη και σταθερή ερμηνεία. Αυτό προσπαθούμε να προσφέρουμε σε αυτές τις σελίδες.

Θα μιλήσουμε, λοιπόν, σε αντίθεση με το 2021 και το 2022, για πρόσωπα και καταστάσεις γνώριμες σε πολλούς από εμάς: για καταστάσεις που πολλοί από εμάς όχι απλώς έζησαν, αλλά βίωσαν προσωπικά ως εμπειρία και συναίσθημα, και βεβαίως θυμούνται. Αυτοί είναι και οι πιο δύσκολοι και απαιτητικοί κριτές του παρόντος συγγραφικού εγχειρήματος. Αλλά είτε σε αυτούς που την έζησαν είτε σε εκείνους που δεν την έζησαν, η «Μεταπολίτευση»,

* Άγγελος Συρίγος και Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Μικρασιατική Καταστροφή: 50 ερωτήματα και απαντήσεις* (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2022), σ. 17.

ή αλλιώς αυτό που τότε είχε αποκληθεί το «ελληνικό θαύμα», μπορεί να φαίνεται (σήμερα, το 2024) δεδομένη και αυτονόητη.

Ένας λοιπόν από τους βασικούς στόχους του βιβλίου αυτού είναι να τονίσει ότι τίποτε από αυτά δεν ήταν «δεδομένο» ή «αυτονόητο» τον Ιούλιο του 1974. Τίποτε δεν ήταν προϊόν κάποιου «αυτοματισμού». Η κατάκτηση της εδραιωμένης, φιλελεύθερης δημοκρατίας και της δυτικής/ευρωπαϊκής ταυτότητας –γιατί αυτό, σε τελική ανάλυση, ήταν η Μεταπολίτευση– έγινε με μεγάλο κόπο και μέσα σε μεγάλες αβεβαιότητες.

Εάν κάτι πρέπει να μας αφήσει τούτη η επέτειος, είναι η ανάγκη της διαρκούς προσπάθειας· η συνειδητοποίηση ότι ποτέ στη ζωή –ειδικά στη ζωή των φιλελεύθερων δημοκρατιών– δεν υπάρχει happy end. Ποτέ δεν θα μπορέσουμε να πούμε ότι δεν χρειάζεται πλέον να ασχοληθούμε και ότι μπορούμε τώρα να πάμε στα σπίτια μας να φάμε και να ξεκουραστούμε. Αυτό ισχύει στον μέγιστο βαθμό για τους δημοκρατικούς μας θεσμούς. Εάν θέλουμε να έχουμε μια καλή δημοκρατία, πρέπει να είναι μια «μαχομένη δημοκρατία», όπως αυτή ορίστηκε στις 7 Ιουνίου 1975, όταν ψηφιζόταν το νέο Σύνταγμα. Είναι αυτό το Σύνταγμα που έχουμε ακόμη και το οποίο κατά την κρίση της δεκαετίας του 2010 απέδειξε ότι έχει την ικανότητα να αναγνωρίζει τα σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, να διαμορφώνει εναλλακτικές δημοκρατικές προτάσεις και να τις υλοποιεί. Με έναν λόγο: να διατηρεί το κοινωνικό συμβόλαιο στο οποίο βασίζονται δημοκρατικές κοινωνίες. Η «μαχομένη δημοκρατία» μπορεί να μην είναι το πιο ελκυστικό μήνυμα για την εποχή μας, που επιζητεί συχνά υπερβολικές χαλαρώσεις. Ωστόσο, αυτή η ανάγκη –της διαρκούς εγρηγόρσεως– είναι και η δική μας εμπειρία των τελευταίων 50 ετών, ιδίως των πολύ τελευταίων.

Οι συγγραφείς αισθάνονται την υποχρέωση να ευχαρι-

στήσουν τον Πρόεδρο της Βουλής, κ. Κωνσταντίνο Αν. Τασούλα, για τα δημιουργικά και πάντοτε εύστοχα σχόλια που γενναιόδωρα εισέφερε για το κείμενό μας, καθώς και για το ότι σε κάποιες (όχι λίγες ή δευτερεύουσας σημασίας) περιπτώσεις μάς προφύλαξε από το να υποπέσουμε σε πραγματολογικά λάθη. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται και στον ζωγράφο Χρήστο Μποκόρο, που γενναιόδωρα προσέφερε το έργο του «Πόρτα μισάνοιχτη II» για να κοσμήσει το εξώφυλλο του ανά χειράς βιβλίου. Οι συνειρμοί της πόρτας που ανοίγει προς το φως με τη Μεταπολίτευση είναι, νομίζουμε, αυτονόητοι.

Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται στις γενιές των γονιών μας, που έφτιαξαν τις προϋποθέσεις της Μεταπολιτεύσεως και δούλεψαν για την εδραίωση της δημοκρατίας και συνακόλουθα της πλέον ευημερούσας περιόδου του νέου ελληνικού κράτους, την οποία απολαμβάνουμε, 50 χρόνια τώρα, εμείς και τα παιδιά μας.

Μάνδρα Μεσσηνίας και Δοξάτο Δράμας,
Χριστούγεννα 2023
Άγγελος Συρίγος – Ευάνθης Χατζηβασιλείου

ΕΡΩΤΗΜΑ 1

Ονομάτων επίσκεψις ή απλώς περί ορολογίας; τι εννοούμε με τον όρο «Μεταπολίτευση»;

Ο όρος «Μεταπολίτευση» χρησιμοποιήθηκε στην ελληνική ιστορία για να δηλώσει την αλλαγή καθεστώτος καθαυτή – π.χ. κατά την έξωση του βασιλιά Όθωνα το 1862. Αυτή είναι η σωστή εννοιολόγηση: μετάβαση από ένα πολίτευμα σε ένα άλλο.

Ωστόσο, στην περίπτωση του 1974 έχει επέλθει μεγάλη σύγχυση, καθώς ο όρος συχνά χρησιμοποιείται για να περιγραφεί το σύνολο της περιόδου από το 1974 έως και σήμερα. Για τούτο, πολύ συχνά στον δημόσιο διάλογο έχουν διατυπωθεί ισχυρισμοί ότι ένα πολιτικό γεγονός συνιστά τη «δευτέρα Μεταπολίτευση» ή το «τέλος της Μεταπολιτεύσεως». Το τελευταίο αναζητείται (εις μάτην, ας σημειωθεί) τουλάχιστον μια φορά ανά δεκαετία. Ωστόσο, η χρήση του όρου με αυτή την έννοια δεν είναι ακριβής. «Μεταπολίτευση» είναι η αλλαγή πολιτεύματος – και δεν είναι δυνατόν, ακόμη και στην Ελλάδα, να αλλάζει διαρκώς το πολίτευμα επί πενήντα ολόκληρα χρόνια.

Ο ορθός ορισμός της Μεταπολιτεύσεως, επομένως, περιλαμβάνει την περίοδο από τις 23 Ιουλίου 1974 έως τις 11 Ιουνίου 1975, οπότε τέθηκε σε ισχύ το νέο Σύνταγμα της χώρας. Κατ' εξαίρεση, λόγω της σημαντικής βαρύτητάς τους πολιτικά και θεσμικά, μπορεί στη διαδικασία της Μεταπολιτεύσεως να ενταχθούν και οι δίκες των χουντικών,

ιδίως αυτή των πρωταιτίων, που ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 1975. Αυτή είναι και η έννοια η οποία θα αποδοθεί στον όρο στο παρόν βιβλίο.

Πώς, τότε, θα περιγραφεί και θα αποκληθεί η εποχή της ελληνικής πολιτικής ιστορίας μετά το 1974; Αν και το θέμα αυτό κατ' αρχήν δεν εμπίπτει στο αντικείμενο του βιβλίου, ας μας επιτραπεί να εκθέσουμε κάποιες απόψεις.

Ο συνηθέστερος διεθνώς και πλέον ασφαλής τρόπος περιοδολογήσεως της πολιτικής ιστορίας λαμβάνει ως βάση τα Συντάγματα που ισχύουν ανά περίοδο. Έτσι, στη γαλλική ιστορία υπήρξε η Τρίτη Δημοκρατία μετά το 1870 έως την πτώση της χώρας το 1940, η Τέταρτη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Σύνταγμα του 1946) και η Πέμπτη, η σημερινή, που αρχίζει με το Σύνταγμα του 1958 (όπως αυτό αναθεωρήθηκε ως προς τον τρόπο εκλογής του προέδρου της Δημοκρατίας το 1962). Στη γερμανική ιστορία υπήρξε η «Δημοκρατία της Βαϊμάρης» (από τον τόπο της εκπονήσεως του Συντάγματος) κατά τον μεσοπόλεμο, έως το 1933, και η «Δημοκρατία της Βόννης», βασισμένη στον Θεμελιώδη Νόμο του 1949, έως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Με τον ίδιο τρόπο, η ορθή ορολογία στην ελληνική περίπτωση είναι η περιγραφή της περιόδου από το 1975 (ή έστω από το 1974) ως η εποχή της Γ' Δημοκρατίας, θεωρώντας ως Β' Δημοκρατία την περίοδο της αβασίλευτης του 1924-35 και ως Α' Δημοκρατία την εποχή των Συνταγμάτων της Επανάστασεως. Αυτή η περιοδολόγηση λαμβάνει ως βάση το Σύνταγμα του 1975, του οποίου οι μετέπειτα αναθεωρήσεις (1986, 2001, 2008 και 2019) αντιμετωπίζονται, ορθά, ως επιμέρους αλλαγές του, και όχι ως στιγμές κατά τις οποίες υιοθετήθηκε ένα διαφορετικό πολιτειακό σύστημα. Υπάρχει δηλαδή στην τελευταία πεντηκονταετία μια πολιτειακή, συνταγματική συνέχεια.

Αυτή είναι και η ασφαλέστερη ερμηνεία. Σε κάθε πε-

ρίπτωση, όμως, είναι λάθος από θεωρητική άποψη να αποκαλείται το σύνολο της πενήκονταετίας 1974-2024 «Μεταπολίτευση». Η τελευταία εντοπίζεται στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή του 1974-75.